

Ateizm için Bir Argüman¹

Graham Oppy

Musa Yanık (çev.)²

Giriş

Bu [makalede], nihai olarak kesin bir sonucu olduğunu iddia etmemekle birlikte, ateizm için geliştirebileceğim en iyi argümanı öne sürmeye çalışacağım ve ortaya koyacağım şeyin, Tanrı'nın varlığına dair yürütülen tartışmaların herhangi bir kısmındaki, en iyi argüman olduğunu iddia edeceğim.

[Bilindiği üzere], Tanrıların varlığını reddeden konumda bulunanlar ateistlerken, teistler ise en az bir Tanrı olduğunu öne süren konumda yer alırlar. Çağdaş teistlerin çoğu tektanrıdır ve kelimenin tam anlamıyla tek bir Tanrı olduğunu öne süren kişilerdir. Tektanrıların hepsi olmasa bile, birçoğu, tektanrı dinlerin birer mensubudur. Tek tanrılı dinler arasında, İbrahimi dinler (Yahudilik, Hristiyanlık, İslam) ve Hinduizm'in ve Budizm'in bazı versiyonları da dahil olmak üzere, bazı Doğu dinleri yer alırlar. [Bununla birlikte], birçok ateist, örneğin Budizm ve Taoizm'in bazı versiyonları gibi, teistik olmayan dinlerin de birer mensubudur. Ancak diğer birçok ateist ise, herhangi bir dinin mensubu değildir ve bazı ateistler, tüm dinlere şiddetle karşıdır.

Ateistler ve teistler birbirleriyle tartışmaya başladıklarında, kaçınılmaz olarak Tanrıların varlığı dışındaki birçok konu hakkında, anlaşmazlığa düşmüş olduklarını görmüş olurlar. Dahası ateistler ve teistler, Tanrıların varlığı hakkında birbirleriyle tartıştıkları zaman, kaçınılmaz olarak Tanrıların varlığıyla ilgili birçok konuda da anlaşmazlığa düşerler. Elbette Tanrıların varlığına dair konularda anlaşmazlığa düşenler, yalnızca ateistler ve teistler değildir. Tanrıların varlığına dair pek çok konuda, bir yandan teistler, diğer başka bazı teistlerle anlaşmazlığa düşerlerken, diğer yandan ateistler de diğer başka bazı ateistlerle, Tanrıların varlığına ilişkin pek çok konuda anlaşmazlığa düşerler. Tanrı'nın varlığına ilişkin bir anlaşmazlıkta, bir ateist ile bir teist arasında hakemlik yapacak olursak, Tanrıların varlığına dair anlaşmazlığa düştükleri birçok konuyu, dikkate almamız gerekir. Bir kişinin, Tanrılar hakkında, diğer kişilerden daha iyi bir görüşe sahip olup olmadığı, Tanrıların varlığına dair her şeyi göz önünde bulundurduğumuzda, o diğer kişinin daha iyi bir genel görüşe sahip olup olmadığına bağlıdır.

Dünyadaki ateistler arasından bir ateisti ve dünyadaki teistler arasından bir teisti seçmek için, tekrar tekrar tek tip bir örnekleme kullandığımızı düşünelim. Bunu yaptığımızda, *her zaman* daha iyi genel görüşe sahip olanın ateist olacağına inanabilmemiz mümkün olmadığı gibi, benzer şekilde, *her zaman* daha iyi genel

---

¹ Bu makale, G. Oppy'nin "An Argument for Atheism" isimli çalışmasının Türkçe çevirisidir. İlk olarak **Öncül Analitik Felsefe Dergisi** tarafından yayınlanmıştır. Bkz. <https://onculanalitikfelsefe.com/ateizm-icin-bir-arguman-graham-oppy/> (Erişim: 11.05.2024)

² Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Adayı, Samsun, Türkiye

görüŖe sahip olanın teist olacağına inanabilmemiz de mümkün değildir. Bu çalıŖma içerisinde, bazı teistlerin genel görüŖlerinin, bazı ateistlerin genel görüŖlerinden daha iyi olduğu varsayımına karŖıt olarak, en iyi genel görüŖlerin, ateistlerin görüŖleri olduğunu savunmaya çalıŖacaęım. Genel fikri ise, Ŗu açıklama üzerinden yürüteceğim:

GeçmiŖi, yaklaşık 13,8 milyar yıl öncesine uzanan ve çok geniş bir uzay-zamansal arena olan, içinde yaŖadığımız bu evreni düşünelim. Daha küçük ölçeklerde, evrendeki diğer her Ŗeyin oluŖtuęu bileŖenler bulunur: Fotonlar, kuarklar, elektronlar, protonlar, nötronlar, atomlar, moleküller, hücreler vb. Biraz daha büyük ölçeklerde, dünyayı dolduran organizmalarla karŖılaŖırız: Virüsler, bakteriler, planktonlar, amfibiler, böcekler, balıklar, kuŖlar, sürüngenler, memeliler, insanlar vb. Daha da büyük ölçeklerde, astronomların ilgisini çeken nesnelere bulunur: Dünyamız, güneŖ sistemimiz, galaksimiz, galaktik kümemiz, galaktik süper kümemiz vb. Bilmediğimiz çok Ŗey olsa bile, araŖtırma alanlarımız (hem doğal hem de beŖeri bilimlerimiz), bize, evrenimiz ve onun tarihi hakkında, giderek daha kapsamlı ve giderek daha doğru bir açıklama sunmaktadır.

Bazı ateistler (natüralistler), önemli bir anlamda, evrenimizin var olan her Ŗey olabileceğini iddia ederler. Özellikle natüralistler, tüm nedensel varlıkların, tamamen doğal yapılara sahip olduğunu, yani tüm nedensel varlıkların kuarklar, elektronlar, protonlar, nötronlar vb. gibi Ŗeylerden baŖka bir Ŗeylerden oluŖmadıęını ve tüm zeki failerin ya tamamen doğal organizmalar olduğunu ya da nihayetinde tamamen doğal organizmaların yaratımları olan yapay zeki failer olduğunu iddia ederler. Natüralistlere göre, evrenden önce var olan ve onu var etmekten sorumlu olan, evrenle birlikte var olan ve onun varlığını sürdürmesinden sorumlu olan ve evrenimizle etkileŖime giren hiçbir doğaüstü varlık yoktur. Ayrıca, evrenimizden bir Ŗekilde ayrı bir alanda yaŖamalarına rağmen, evrenimizle etkileŖime giren hiçbir doğaüstü varlık olmadığı gibi, tamamen doğal organizmalar ve nihai olarak bu tamamen doğal organizmaların yaratımları olan failer dıŖında, akıllı failer de bulunmamaktadır. Dahası, natüralistlere göre, doğal nedensel güçler veya kuvvetler dıŖında hiçbir Ŗey olmadığı gibi, evrenimizi etkileyen doğaüstü güçler veya doğaüstü kuvvetler de yoktur.

[Diğer taraftan] teistler, natüralizmden ayrılma biçimleri bakımından, birbirlerinden farklılık gösterirler. Bazı teistler, evrenimizi *ex nihilo* [yoktan yaratma/var etme] yaratan bir Tanrı'ya inanırlarken, bazı teistler ise, eylemleri, evrenimizi varoluŖ halinde tutan bir Tanrı'ya inanırlar. Yine bazı teistler, evrenimizle uzamsal-zamansal bir iliŖkisi olmayan ebedi bir alemde yaŖayan bir Tanrı'ya inanırlarken, baŖka bazı teistler ise ne doğal bir organizma ne de doğal organizmalar tarafından yaratılmıŖ yapay bir zeka olan, zeki ve aktif bir Tanrı'ya inanırlar. Ayrıca bazı teistler, evrenimiz üzerinde etkisi olan, kiŖisel olmayan doğaüstü bir güç veya doğaüstü bir kuvvet olan bir Tanrı'ya inanırlarken, baŖka bazı teistler ise, evrenin, ilahi olanın doğal olmayan özelliğine sahip olduğuna ya da ilahi olanın, doğal olmayan özelliğinin evrenin 'içine iŖledięine' inanırlar. Pek tabi ki bu liste uzayabilir.

Her ne kadar teistlerin natüralizmden ayrılma biçimleri farklılık arz etse bile, natüralizm çeşitlerinin, teizmden ayrılma noktasında ortak bir özelliği bulunur. Zira her durumda teistler, *ilave olarak başka bir şeye* inanarak, natüralistlerden ayrılırlar; yani, bir ya da daha fazla ek akıllı faktöre inanmak, bir ya da daha fazla ek güç ya da kuvvete inanmak ya da evrenin bir ya da daha fazla ek doğal olmayan özelliğine inanmak vb. gibi.

Teizmin belirli bir versiyonu ile natüralizmin belirli bir versiyonunu karşılaştırdığımızı ve ayrıca, teizmin ve natüralizmin bu versiyonlarının, hangi doğal varlıkların, doğal güçlerin, doğal kuvvetlerin, doğal özelliklerin ve doğal yasaların var olduğuna dair inançlarında hemfikir olduklarını varsayalım. Bu durumda, yalnızca teistin, ateistin inanmış olduğu şeylerin ötesinde ve üzerinde bir şeye inanabilmesi söz konusu olmadığı gibi, aynı zamanda natüralistin de teistin inanmış olduğu şeylerin ötesinde ve üzerinde bir şeye inanamaması gibi bir durum söz konusudur. Natüralistin bakış açısına göre, teistin inançları, bütünüyle bir toplama işlemine dayalıyken, teistin bakış açısından natüralistin inançları ise, bütünüyle bir çıkarma işlemine benzer.

Öyleyse diğer her şey eşit olmadığına, natüralizmi, teizme tercih edebilmek için açık bir gerekçe vardır. Zira, eğer diğer her şey eşitmiş gibi bir durumdan daha iyi bir durum mevcut değilse, o halde ek olarak teistik inançlara sahip olmak için *hiçbir gerekçe yoktur*. Dolayısıyla bu durumda teizm ve natüralizm arasında karar verebilmek için, yalnızca diğer her şeyin eşit olduğu durumdan daha iyi bir durumun olup olmadığını belirlememiz gerekir.

Örneğin teizm, mantıksal olarak tutarlıyken, natüralizm tutarsız olabilir mi? Elbette hayır! Natüralizmi, iki iddianın ürünü olarak düşünebiliriz: (1) doğal evrenin bir açıklaması olan bir N iddiası ve (2) doğal evrenin nedensel olarak var olan her şey olduğu iddiası. Teizmi ise üç iddianın ürünü olarak düşünebiliriz: (1) natüralistin bağlı olduğu aynı N iddiası, (2) teistik alemin bir açıklaması olan bir T iddiası ve (3) doğal alem ile teistik alemin nedensel alanda var olan her şey olduğu iddiası. Eğer N , mantıksal olarak tutarlı değilse, o halde ne teizm ne de natüralizm mantıksal olarak tutarlı değildir. Ancak, eğer N tutarlı ise, o halde natüralizmin nasıl tutarsız olabileceğini görmek epey güçtür. Dahası, eğer N tutarlı ise, teizmin tutarsız olmasının, natüralizmin tutarsız olmasından çok daha muhtemel olduğunu düşünmek de çok caziptir. Sonuçta T tutarsız olabileceği gibi, T tutarlı olsa bile, T ve N 'nin bileşimi tutarsız olabilir.

Mevcut durumda, teizm ve natüralizmin her ikisinin de mantıksal olarak tutarlı olduğu varsayıldığında, teistik inançlara sahip olabilmek için sağlam bir gerekçe olabileceği başka nasıl ortaya konulabilir? Bunun en bariz örneği, teizmi, natüralizme tercih eden kanıtların var olduğu düşüncesidir. Örneğin doğal evrenin, natüralizm söz konusu olduğunda hiçbir açıklaması olmayan, ancak teizm söz konusu olduğunda ise daha iyi açıklanan özellikleri olabilir. Ya da doğal evrenin, natüralizm söz konusu olduğunda bir açıklaması olan, ancak teizm söz konusu olduğunda ise çok daha iyi bir

açıklaması olan özellikleri olabilir. Teizmin, natüralizmin karşılık geldiği açıklamalardan daha avantajlı açıklamaları varsa, o halde en azından artık natüralizmin, teizme karşı avantajlı olduğuna dair doğrudan bir argümanımız bulunmaz. Bununla beraber, doğal evrenin hiçbir özelliğinin, teizm söz konusu olduğunda, natüralizmin verdiği yanıtlardan daha iyi bir açıklaması olmadığı ortaya çıkartılırsa, o zaman natüralizmin, teizmden daha avantajlı olduğunu düşünebilmemiz için, çok iyi nedenlerimiz olabileceği düşünülebilir.

Bu [makalenin] geri kalanında, doğal evrenimiz söz konusu olduğunda, teizmin açıklamalarının, natüralizmin açıklamalarından daha iyi olmadığını tartışmaya çalışacağım. Pek tabii ki bunu, doğal evrenin her özelliğini inceleyerek yapmayacağım. Ancak doğal evrenin, teizm söz konusu olduğunda, natüralizmden daha iyi bir açıklamaya sahip olduğu yaygın olarak varsayılan en önemli özelliklerin tümünü incelemeye çalışacağım. Öte yandan tartıştığım durumların ele alınışı göz önüne alındığında, bu tartışmanın, doğal evrenin burada inceleyemediğim diğer özelliklerine doğru nasıl genişletileceğine dair de açık bir kapı bırakmaya çalışacağım.

1. Varoluş

Bazı teistler şöyle bir iddiada bulunurlar: Natüralistler, evrenin varoluşuna dair hiçbir açıklama getiremezlerken, teistler ise evrenin varoluşunu, Tanrı'nın yaratıcı faaliyetleri açısından açıklayabilirler. Dolayısıyla, bu noktada teizm, bir adım öndedir.

Bu argümanda neyin yanlış olduğunu görebilmemiz için, dünyanın dev bir filin sırtında durduğu iddiasına ilişkin şu argümanı düşünelim. Filin varlığına inanmayanlar, dünyanın boşlukta asılı durduğu düşünüldüğünde, onun neden düşmediğine dair hiçbir açıklamaya sahip değildirler. Öte yandan diğerleri, dünyanın düşmesini, filin bunu engellediği şeklinde açıklayabilirler. Dolayısıyla, dünyanın düşmemesi konusunda file inananlar, file inanmayanlardan bir adım öndeymiş gibi görünürler.

File olan inançlarla ilgili olarak belirtilmesi gereken en açık nokta, fil hipotezinin, boşlukta duran dünya hipotezi ile tamamen aynı eksiklikten mustarip olduğudur. Eğer dünya, düşmesini engelleyecek bir şeye ihtiyaç duyuyorsa, fil de aynı şekilde düşmesini engelleyecek bir şeye ihtiyaç duymalıdır. Öyleyse fil varsayımının, herhangi bir açıklayıcı avantaj getirmediği açıktır.

Benzer bir nokta, evrenin varlığının açıklaması için de geçerlidir. Tanrı'nın varlığını açıklamak için teiste açık olan seçenek yelpazesi her ne ise, evrenin varlığını açıklamak için natüraliste açık olan seçenek yelpazesi de aynıdır. Eğer teist için Tanrı'nın zorunlu olarak var olduğunu söylemek ona açıksa, o halde natüralist için de evrenin zorunlu olarak var olduğunu söylemek ona açıktır. Eğer Tanrı'nın varlığının sonsuz bir gerileme içerdiğini söylemek teiste açıksa, o halde evrenin varlığının sonsuz bir gerileme içerdiğini söylemek de natüraliste açıktır. Eğer teist için Tanrı'nın varlığının hiçbir açıklaması yoktur demek bir açıklamaysa, o halde natüralist için de evrenin varlığının hiçbir açıklaması yoktur demek ona açıktır. Evrenin varoluşunu

açıklamakla ilgilendiğimiz ölçüde, evreni yaratan bir Tanrı varsayımı, beraberinde herhangi bir açıklayıcı avantajı getirmemektedir.

2. Nedensellik

Başka bir iddia olarak teistler, şunu öne sürebilirler: Natüralistler, evrenimizde var olan nedensel ilişkilere dair hiçbir açıklama getiremezlerken, teistler ise bu nedensel ilişkileri, Tanrı kaynaklı olarak açıklayabilirler.

Bu argümanda neyin yanlış olduğunu görebilmemiz için, yalnızca genel olarak nedensel gerçekliğin yapısını, yani tüm nedenselliklerin toplamının yapısını, düşünmemiz gerekir. Teist için en iyi durum bu olduğundan, genel nedensel gerçekliğin bir ilk neden içerdiğini; yani bu nedenin, aynı zamanda önceki bir nedensel ilişkinin sonucu olmadığı bir nedensel ilişki içerdiğini varsayalım.

Eğer ki nedensel gerçeklikteki *ilk nedenler* hakkında düşünüyorsak, o halde natüralist, ilk nedenin evrenin başlangıçtaki nedensiz durumundan bir geçiş olduğunu varsayarken, teist ise ilk nedenin, Tanrı'nın başlangıçtaki nedensiz durumundan bir geçiş olduğunu varsayar. Daha önce de gördüğümüz gibi, teistler ve natüralistler, ilk nedensiz durumun varlığını açıklama konusunda, bütünüyle aynı seçenek yelpazesine sahip olduklarından, genel nedensel gerçeklikteki ilk nedensellikleri açıklama konusunda da teistlerin ve natüralistlerin, bütünüyle aynı seçenek yelpazesine sahip oldukları açıktır. İlk nedene dair açıklamalar söz konusu olduğunda, evreni yaratan bir Tanrı varsayımı, herhangi bir açıklayıcı avantajı, beraberinde getirmemektedir.

Öyleyse nedensel gerçeklikte bulunan bu nedenselliklere neyin *güç verdiğini* düşünüyorsak, bir natüralistin, evrenin durum değişimine *güç* veren *başka bir şey* olmadığını varsaydığı yerde, teist hem Tanrı'yı hem de evreni içeren, genel gerçekliğin durum değişimine *güç* veren, *başka bir şey* olmadığını varsayar. Bu durumda teist ve natüralist yanıtlar, bağımsız olan bu nedensel gücün, nedensel gerçekliğin kendisi mi yoksa genel nedensel gerçekliğin bir parçası mı olduğu sorusu üzerinde farklılık gösterse bile, Tanrı'yı bağımsız nedensel gücün merkezi olarak varsaymanın, teizm söz konusu olduğunda, natüralizm karşısında herhangi bir açıklayıcı avantaj sağlamayacağı açıktır.

3. Hassas Ayar

Başka bir iddiada bazı teistler, şunu öne sürebilirler: Natüralistler, evrenimizin hassas ayarına dair hiçbir açıklama getiremezlerken, teistler ise hassas ayarın, Tanrı'dan kaynaklandığını açıklayabilirler. (Evrenimizin yaşam için hassas ayarlı olduğu iddiası, birkaç temel fiziksel sabiteden herhangi biri çok az farklı bir değer almış olsaydı, evrenimizde yaşamın ortaya çıkmayacağı şeklinde bir iddiadır. Mevcut tartışmanın amaçları doğrultusunda, evrenimizin yaşam için hassas ayarlı olduğunu varsayacağım).

Bu argümanda neyin yanlış olduğunu görebilmemiz için, hassas ayarın, genel nedensel gerçeklikte ilk olarak nerede ortaya çıktığını, kendimize sormamız gerekir. Gerçekten de sadece iki olasılık vardır.

Bir taraftan hassas ayarın ortaya çıktığı genel nedensel gerçeklikte, başlangıçta olmayan bir nokta olabilir ve bu noktadan önce evrenimizin hassas ayarı sabit olmayabilir. Ama bu noktadan sonra evrenimizin hassas ayarı sabitse, o halde evrenimizin hassas ayarlı olması, açıkça bir şans meselesi haline gelir. Öyleyse 'sabitlenmemiş' olandan 'sabitlenmiş' olana geçiş durumu, bir şans meselesidir. Dolayısıyla bu durumda, teizme karşılık gelen hiçbir açıklayıcı avantaj yoktur.

Diğer taraftan ise, evrenimizin hassas ayarının sabit olması, genel nedensel gerçekliğin bir başlangıç durumundan kaynaklı da olabilir. Natüralist görüşe göre bu başlangıç durumu, evrenin kendisinin başlangıç durumuyken, teistik görüşe göre ise bu başlangıç durumu, evrenimizi yaratma konusundaki ayrıntılı amaçlarını içeren, Tanrı'nın ilk durumudur. Bu durumda, evrenimizin hassas ayarını açıklama noktasında natüralizm ve teizmin, aynı seçenek yelpazesine sahip olduğu açıktır. Dahası her bir görüşe göre başlangıç durumu zorunludur ve bu durumda hassas ayarın kendisi de zorunlu hale gelir. Ayrıca her bir görüşe göre, başlangıç durumunun olumsal olduğu ve hassas ayarlı evrenimize yol açmayan başka mümkün başlangıç durumları olduğu da söylenebilir ve bu durumda da evrenimizin hassas ayarının bütünüyle olumsal olduğu ortaya çıkmış olur. Öyleyse her iki durumda da teizmin açıklayıcı bir avantajı bulunmamaktadır.

4. Ahlak

Başka bir iddiada bazı teistler, şunu öne sürebilirler: Natüralistler, evrenimizdeki nesnel ahlaki değerlerin oluşumuna dair hiçbir açıklama getiremezlerken, teistler, evrenimizdeki nesnel ahlaki değerlerin oluşumunu, Tanrı kaynaklı olarak açıklayabilirler. (Birçok insan (hem teistler hem de natüralistler), bebeklere, sadece eğlence amaçlı işkence etmenin, ahlaki olarak yanlış olduğu konusunda hemfikirdir ve bebeklere, sadece eğlence amaçlı işkence etmenin ahlaki olarak yanlış olması, en az bir nesnel ahlaki değer olması için gerekli tek şeydir.)

Bu argümanda neyin yanlış olduğunu görebilmemiz için, genel nedensel gerçeklikte, nesnel ahlaki değerlerin örneklendirilmesi hakkında neler söyleyebileceğimizi, kendimize sormamız gerekir. Bu noktada, açıkça teizmi, natüralizme karşı avantajlı hale getirmeyecek bir durum olan, genel nedensel gerçeklikte, nesnel ahlaki değerlerin bulunmadığı düşüncesini bir kenara bırakmamız gerekir.

Genel nedensel gerçeklikte, bazı şeyler, nesnel ahlaki değerleri ikincil olarak, yani, yalnızca diğer şeyler nesnel ahlaki değerleri örneklendirdiği için, örneklendirilmiş olabilirler. Nesnel ahlaki değerlerin ikincil örneklerinin sonsuz gerilemesi, teizmi natüralizm karşısında avantajlı hale getirmeyeceğinden, bu durumu bir kenara bırakabiliriz. Bu durumda geriye, genel nedensel gerçeklikte, nesnel ahlaki değerlerin ikincil olmayan örneklerinin var olduğu durum kalır ve böylelikle genel

nedensel gerçeklikte, nesnel ahlaki değerlerin ikincil olmayan örneklerini açıklamak gibi bir durum söz konusu olduğunda, natüralizm ve teizm eşit hale gelir.

Eğer genel nedensel gerçeklikte, nesnel ahlaki değerlerin ikincil olmayan örnekleri mevcutsa, o halde nesnel ahlaki değerler, teorik olarak kaba [bir gerçekliğe sahiptir]; yani, nesnel ahlaki değerlerin ikincil olmayan örneklerini, başka hiçbir şey tarafından açıklamaya gerek yoktur. Karakteristik olarak teistler, Tanrı'nın iyi olduğunu varsayarlar ve buradan da Tanrı'nın iyiliğinin, teorik olarak kaba [bir gerçekliğe sahip] olduğunu iddia ederler. Bundan dolayı, Tanrı'nın iyi olduğunu açıklamak için, başka bir şey ihtiyaç duymazlar. Yine karakteristik olarak hem natüralistler hem de teistler, hazzın iyi olduğunu varsayarlar ve buradan da hazzın iyi olmasının, teorik olarak kaba [bir gerçekliğe sahip] olduğunu iddia ederler. Yani hazzın iyi olduğunu açıklamak için, başka bir şeye ihtiyaç duymazlar. Öyleyse, eğer nesnel ahlaki değerler, teorik olarak kaba [bir gerçekliğe sahip] ise, bu durumda evrenimizde nesnel ahlaki değerlerin örneklendirildiğine dair düşünceler, teizmi, natüralizm karşısında avantajlı hale getirmez.

5. Bilinç

Başka bir iddiada bazı teistler, şunu öne sürebilirler: Natüralistler, evrenimizde bilincin oluşumuna dair hiçbir açıklama getiremezlerken, teistler, bilincin oluşmasını Tanrı kaynaklı olarak açıklayabilirler. (Bilinç, karakteristik olarak evrende bulunan bütün insanların hayatlarında ve diğer birçok hayvan türünün karakteristik üyelerinin hayatlarında örneklendirilir. Bu geniş yelpazedeki hayvan türlerinin karakteristik üyelerinin, hayatlarında bilinçli olmadıkları dönemler olsa bile (örneğin, kış uykusunda oldukları zamanlar), hayatlarında bilinçli oldukları, çevrelerinin farkında oldukları vb. dönemler de mevcuttur.)

Bu argümanda, neyin yanlış olduğunu görebilmemiz için, doğal nedensel gerçeklikte, bilincin örnekleri hakkında neler söyleyebileceğimizi, kendimize sormamız gerekir. Ancak özellikle de kendimize, bilincin örneklendirilmesi ile doğal nedensel gerçeklikteki diğer doğal özelliklerin örneklendirilmesi arasındaki bağlantı hakkında neler söyleyebileceğimizi sormamız önemlidir.

Herhangi bir makul görüşe göre, insanlardaki bilinç örnekleri ile insanlardaki nöral özellik örnekleri arasında çok sıkı bir bağlantı vardır. Bu bağlantının tam olarak ne olduğu konusunda görüşler farklılık göstermektedir. Örneğin bazıları, insanlardaki bilincin, yalnızca insanların sinirsel bir özelliği olduğunu savunurken, diğerleri ise, insanlardaki bilinç ile insanların sinirsel bir özelliği arasında, *yalnızca bir korelasyon* olduğunu savunmaktadır. Eğer insanlardaki bilinç, yalnızca insanların sinirsel bir özelliği ise, o halde natüralizm ve teizmin, insanlardaki bilinç örnekleri ile insanlardaki sinirsel özellik örnekleri arasındaki bağlantıya dair açıklamaları arasında bir fark yoktur. Bununla beraber, eğer insanlardaki bilinç ile insanların sinirsel bir özelliği arasında yalnızca bir korelasyon varsa, o halde natüralistler, insanlardaki bilinç örnekleri ile insanlardaki sinirsel özellik örnekleri arasındaki bağlantıyı açıklamak için, bilincin *açılımına* başvururken, teistler ise insanlardaki bilinç örnekleri

ile insanlardaki sinirsel özellik örnekleri arasındaki bağlantıyı açıklamak için, *Tanrı'nın yaratıcı amaçlarına* başvururlar. Burada natüralizm ve teizm, açıklayıcı bir eşitlik içindeymiş gibi görünmektedir. Zira her birinin, insanlardaki bilinç örnekleri ile insanlardaki sinirsel özellik örnekleri arasındaki bağlantıya ilişkin, bağlantının doğasını aydınlatmak adına, hiçbir katkıda bulunan açıklaması yoktur. Öyleyse bu doğruysa, evrenimizde bilincin oluşumu hakkındaki düşünceler, teizmi, natüralizm karşısında avantajlı kılmamış olur.

6. Mucizeler

Başka bir iddiada bazı teistler, şunu öne sürebilirler: Natüralistler, evrenimizin tarihsel gelişimi esnasında meydana gelen, çeşitli mucizelere dair hiçbir açıklama getiremezlerken, teistler bu mucizelerin meydana gelişini, özel olarak ilahi müdahale terimleri üzerinden açıklayabilirler.

Bu argümanda neyin yanlış olduğunu görebilmemiz için, evrenimizin ortaya çıkış tarihinden bu yana bulduğumuz tüm *mucize raporlarını* nasıl açıklamamız gerektiğini, kendimize sormamız gerekir. Özellikle de günümüz bilim anlayışı açısından anormal olan müdahaleler, olaylar, faaliyetler ve fenomenlerle ilgili raporların tamamına dikkat ettiğimizden emin olmamız, oldukça önemlidir.

Herhangi bir makul görüşe göre, mevcut düzlemde işleyen bilim açısından anormal olan müdahaleler, olaylar, faaliyetler ve fenomenlerle ilgili raporların ezici çoğunluğuna, hiçbir şekilde itibar edilmemesi gerektiği tartışmasız olarak kabul edilir. [David Hume]'un mucizelerle ilgili meşhur tartışmasında öne sürmüş olduğu gibi, mevcut durumdaki yerleşik bilim açısından anormal olan müdahaleler, olaylar, faaliyetler ve fenomenlerle ilgili neredeyse tüm raporların, doğrudan "hile ve budalalıkla" alakalı olduğu konusunda, herkes hemfikirdir. Natüralistler, mucize raporlarının (hepsini insanın hilekarlığına ve budalalığına atfederek) tek tip bir açıklamasını sunabilirlerken, mucizelerden yola çıkarak bir argüman ileri sürmek isteyen teistler ise, yerleşik bilim açısından anormal olan diğer tüm müdahaleler, olaylar, faaliyetler ve fenomenlerle ilgili raporlara eklenen ve zarar verici yükümlülüklerden mustarip olmayan, az sayıda mucize raporu olduğunu öne sürmeleri gerekir.

Mucizelerden yola çıkarak bir argüman sunmak isteyen teistlerin, mucize raporlarına ilişkin son derece tekdüze olmayan bir açıklama sunmaları gerekirken, natüralistlerin mucize raporlarına ilişkin tekdüze bir açıklama sunabilmeleri, mucize raporlarının açıklanması söz konusu olduğunda, natüralistlere önemli bir avantaj sağlamaktadır. Teistlerin, mucize raporlarının büyük çoğunluğunun açıklanması konusunda natüralistlerle hemfikir oldukları, ancak natüralist açıklamaların yanlış olduğu ve mucize raporlarının belirlenmesi konusunda, kendi aralarında anlaşamadıkları, göz önünde bulundurulması gereken bir husustur. Dolayısıyla mucize raporlarının açıklanması söz konusu olduğunda, teistlerin, natüralistlerden daha güçlü bir konuma sahip olmadıklarını varsayabilmemiz için, her türlü gerekçe bulunmaktadır.

7. Dini Tecrübe

Başka bir iddiada bazı teistler, şunu öne sürebilirler: Natüralistler, ilahi olanla karşılaşma, ilahi olan tarafından ele geçirilme ve ilahi olanla birlik hissi gibi, insanların dini (mistik, ruhani, kutsal) tecrübeleri hakkında hiçbir açıklama sunamazlarken, teistler ise tüm bu dini tecrübeleri, Tanrı'yı deneyimleme terimi açısından açıklayabilirler.

Bu argümanda neyin yanlış olduğunu görebilmemiz için, evrenin ortaya çıkış tarihinden bu yana bulduğumuz *tüm bu yorumlanması zor tecrübe raporlarını* nasıl açıklamamız gerektiğini, kendimize sormamız gerekir. Özellikle de hem hepimizin tipik olarak Tanrı'yı deneyimleme terimi olarak kabul etmediğimiz yorumlanması zor tecrübelerle ilgili raporlarımıza (örneğin omurgada ürperti, ruh hali ve duygulanımda değişimler, belirli türde izlenme hisleri vb. gibi) hem de natüralistlerin kendi 'mistik' deneyimlerine dair getirmiş oldukları yorumlara (örneğin tanidik şeylere yeni perspektiflerden bakmanın yoğun hisleri, evrenin merkezinde olma hisleri vb. gibi), çok dikkat ettiğimizden emin olmamız gerekir.

Yorumlanması zor olan tecrübelerle ilişkin raporlarla ilgili olarak dikkat edilmesi gereken en belirgin husus, bu tecrübelerle atfedilen dini ve dini olmayan yorumların çeşitliliğidir. Özellikle, dünyadaki dini mezheplerin öğretileri, birbirleriyle çok çeşitli çelişkiler içinde olsa bile, dünyada bulunana aşağı yukarı her dini mezhebin, yorumlanması zor olan bu tarz tecrübeleri, kendi öğretilerinin doğruluğunun teyidi olarak ele aldığını belirtmemiz gerekir. Yorumlanması zor olan bu tecrübeleri, rakip öğretilerle çok yönlü çelişki içerisinde olan, öğretilerin doğruluğunun teyidi olarak ele alma yönündeki bu az çok evrensel eğilim göz önüne alındığında, dünyadaki tüm dini mezheplerin, kendi içerlerinde yorumlanması zor tecrübelerine, diğer dini mezheplere mensup olanların yorumlanması zor tecrübelerle verdikleri yorumlardan çok farklı yorumlar getirdikleri açıktır. Ancak çatışan yorumları bir tarafa bıraktığımızda, çatışan ve yorumlanması zor tecrübelerin içeriğinin evrensel oldukları görülmektedir; yani, hemen hemen herkes, aynı türden yorumlanması zor tecrübelerle sahiptir.

Farklı kültürler arasında, yorumlanması zor tecrübelerle dair benzerlikler göz önüne alındığında, bu yorumlanması zor tecrübelerin bütünleşik açıklamalarını, dünyanın farklı dini mezhepleri tarafından sağlanan ve bütünleşik olmayan açıklamalara tercih edebilmemiz için, açık bir gerekçemiz vardır. Bunun (birçok natüralist tarafından benimsenen) en bariz örneği, bilişsel bilim ve evrim teorisi açısından sağlanan, bütünleşik açıklamalardan ileri gelir. Örneğin, belki de yorumların çeşitliliği, aslında yalnız olduğumuzda bile, diğer failerin var olduğunu varsayma yönündeki, evrensel eğilimimizden kaynaklanmaktadır. Aracıların varlığına karşı aşırı duyarlılık, büyük olasılıkla, evrimsel açıdan başarılı bir strateji olacaktır. Zira düşman araçların var olduğunu varsaymak, düşman araçların var olmadığını varsaymaktan çok daha avantajlıdır. Öte yandan başka hiçbir fail olmadığında, faileri varsayma eğiliminin, dünyanın dini mezhepleri tarafından öne sürülen varlık türleri açısından, yanlış tespitlere eşlik eden tecrübelerin yorumlarını

nasıl destekleyebileceğini görebilmek görece daha kolaydır (Gece geç saatlerde sesler duyduğunuz zaman, bazen hissettiğiniz huzursuzluk hissini düşünelim. Elbette bu, kapınızı zorla açmaya çalışan birisi değildir!).

Belki de aşırı duyarlı fail tespit etme hipotezi, yorumlanması zor tecrübelerin yorumlanmasına ilişkin verilerin tamamını açıklamıyor olabilir. Ancak şu anki durumda, teistlerin yorumlanması zor tecrübelerin raporlarına ilişkin verileri, natüralistlerden daha iyi açıkladığını ya da açıklayacağını varsaymak için hiçbir nedenimiz bulunmamaktadır.

8. Hayatın Anlamı ve Amacı

Bazı teistler başka bir iddiada, şunu öne sürebilir: Teizmden farklı olarak natüralizm, hayatlarımızın hiçbir anlamı ve amacı olmamasını gerektirir. Teistlerin aksine natüralistler, anlam ve amacı olmayan hayatlar yaşarlar ve hayatlarının anlam ve amacı olmadığına inanırlar. Teizmin aksine natüralizmde, ölümden sonra hayat olma olasılığı yoktur ve insanların ana karakterler olarak yer aldığı, böylesine bir destansı kozmik drama [Ahiret, Yargı Günü, Cennet ve Cehennem] bulunmamaktadır.

Bu argümanda neyin yanlış olduğunu görebilmemiz için, anlam ve amacın makul olarak nerede ortaya çıktığını, kendimize sormamız ve anlam ve amacın kaynağının, ölümden sonraki yaşamla ve destansı kozmik dramının sağladığı bağlamla nasıl bir bağlantısı olduğunu ortaya çıkarmamız gerekir.

[Aristoteles], anlamlı ve amaçlı gelişen insan hayatlarının, gelişmiş topluluklarda, gerçek dostlukları olan hem teorik hem de pratik bilgeliği kullanan ve hastalık, maddi sıkıntı, yas ve benzeri gibi belirli türden yükümlülüklerin yokluğunda, değerli, bireysel ve kolektif amaçların peşinde koşan, bir dizi ahlaki ve entelektüel erdemle hareket eden ve gelişen insanlar tarafından yaşanabileceğini öne sürmüştür. Anlamlı ve amaca yönelik hayatlara ilişkin bu açıklamanın kabaca doğru olduğu varsayıldığında, natüralistlerin, anlamlı ve amaca yönelik hayatlar sürme konusunda, teistlerden daha az yetenekli olmadıkları açıktır. Dahası, anlamlı ve amaçlı hayatlar için ne ölümden sonra yaşamın ne de destansı bir kozmik dramaya katılımın gerekli olmadığı da açıktır; yani ölümün mutlak bir son olması ve evrenin en sonunda soğuk ve boş bir boşluğa dönüşecek olması bile, hayatlarımızı anlam ve amaç için tüm gereklilikleri karşılayabilecek yapıya büründürebilir.

Aristoteles'in, hayatın anlamı ve amacına dair açıklamasının ayrıntılarında (belki de örneğin hayatın anlamını yok edecek yükümlülükler hakkında söylediklerinde), yanlış şeyler olduğunu düşünseniz bile, genel olarak onun doğru bir tahminde bulunduğunu varsayabilmeniz mümkündür. Özellikle ne ölümden sonra yaşamın ne de destansı bir kozmik dramaya katılımın (eğer bu yaşamın başka türlü bir anlamı ve amacı yoksa), bir insan yaşamını anlamlı ve amaçlı kılacak türden bir şey olmadığını varsayabilmemiz, kesinlikle akla yatkın bir şeydir. Aşkta, ailede, dostlukta ve özünde değerli projelerin peşinde koşarken, herhangi bir anlam ve amaca sahip olamıyorsanız, bana öyle geliyor ki bunu, başka hiçbir yerde bulma şansınız yoktur.

Ancak, eğer bu doğruysa, o halde teizm, hayatın anlamı ve amacına ilişkin düşünceler açısından, natüralizme karşı hiçbir avantaja sahip değildir.

9. Sonuç

Başlangıçta da belirtmiş olduğum gibi, teizm ve natüralizm arasındaki kararlarımıza etki eden tüm verileri dikkate aldığımı iddia etmeyeceğim (ve dikkate aldığım verilerden herhangi birinin, tam olarak yeterli bir değerlendirmesini yaptığımı da iddia etmiyorum). Bununla beraber, natüralizme dair argümanımın tam ve eksiksiz bir şekilde ortaya konulması halinde, onun nasıl görüneceğini belirtmek için, yeterince şeyi yapabildiğimi düşünüyorum. (Palgrave-Macmillan yayınları tarafından 2013 yılında yayınlanan Tanrı'nın Varlığına Karşı En İyi Argüman [*The Best Argument against God*] isimli eserimde, argümanın daha kapsamlı ama yine de eksik bir açıklamasını sunmuştum).

10. Kötülük Hakkında Bir Not

Öte yandan en azından bazı teistlerin, natüralizmi, teizme tercih ettikleri durumlarda öne sürmüş oldukları varsayımlara dair veriler de vardır (örneğin korkunç acılar hakkındaki veriler, inançsızlık hakkındaki veriler ve evrenimizin ölçeği hakkındaki veriler gibi). Bazı natüralistler, korkunç acılar hakkındaki verilerin, mantıksal olarak teizmle tutarsız olacağını düşünürler. Epikür'ün uzun zaman önce savunmuş olduğu gibi:

Tanrı kötülüğü önlemek istiyor ama önleyemiyor mu? O zaman her şeye gücü yeten değildir. Yapabiliyor ama bunu istemiyor mu? O zaman kötü niyetlidir. Hem gücü yetiyor hem de bunu yapmak istiyor mu? O zaman bu kadar kötülük nereden geliyor? Hem her şeye gücü yetmeyen hem de buna istekli değil mi? O zaman neden hala ona Tanrı diyoruz?

Diğer bazı natüralistler, korkunç acılarla ilgili verilerin, teizmi son derece olasılıksız hale getirdiğini düşünürler: Yalnızca yirminci yüzyılın büyük dehşeti göz önüne alındığında, evrenimizin her şeye gücü yeten, her şeyi bilen ve mükemmel derecede iyi bir varlığın eseri olduğunu varsayabilmemiz, oldukça inanılmaz bir şey değil midir?

Birçok teistin, teizmi, natüralizme tercih ettiğini düşündüğü verilere odaklanmaya çalıştım. Çünkü benim argümanım, yalnızca herhangi bir veri parçasında, natüralizmin bu veriyi açıklamada en az teizm kadar başarılı olmasını gerektirmektedir. Örneğin, natüralizmin evrenimizdeki korkunç acılara, teizmin vermiş olduğu açıklamadan *daha iyi bir açıklama* getirdiği doğru olsa bile, bu gerçeğin, burada ileri sürmüş olduğum argümana dair hiçbir katkısı yoktur.